

Koukám se okolo

Franka Devátá

motto

motto

Franka Devátá

Houkám se
okolo

Praha 2015

© Ivanka Devátá, 1998
Illustration © Iva Hüttnerová, 1998

ISBN 978-80-267-0297-9

NENÍ NAD VLASTNÍ

Tak už nám zase vzkvétá soukromé vlastnictví. Marná sláva, ona ta touha po něčem vlastním je v člověku tuze hluboce zakořeněná. Ať už jde o vlastní příslušenství v rozděleném bytě, nebo vlastní záhonek na společné zahrádce. Já odjakživa chovala podezření, že se společné vlastnictví spoustě lidí nebude líbit. Bylo mi teprve čtrnáct, když nám ve škole napumpovali do hlavy, že všechno bude všech a každému podle jeho potřeb, a už jsem šla domů s hlavou jako balón: paní Houžvičková potřebuje dvoje tepláky do roka. Ale paní Křísné tři klobouky ročně nestačí. Dostane v budoucnu Houžvičková troje tepláky a Křísná pět klobouků, nebo přidělí každé po jednom klobouku i tepláčích? Ty budou mít ránu! Houžvičková i Křísná. A vsadím se, že Křísná Houžvičkové klobouk nepůjčí, i kdyby tato stokrát tvrdila, že je taky její.

Naštěstí tak daleko to nedošlo.

Však ono stačilo, co bylo. Těch odvezených trubek, fošen a jiného materiálu ze společného na vlastní! Inu, když bylo všechno všech...

Kdepak, vlastního si lidé víc považují. Vlastní je vždycky víc než cizí, a pořád víc než naše. Vlastní je obestřeno takřka gloriolou. Však víte: „Postavil jsem ten dům vlastníma rukama!“ Jemináčku, snad by ho

nechtěl stavět cizíma? To věřím, to by se to stavělo! Cizí ruce by už byly jeden krvavý mozol a vlastní by se zatím mazlily s pŭllitrem. A ktorej s odpuštěním blbec by pŭjčoval ruce na takovou rasovinu?

Taky se šušká: „Vlastního muže utrápila!“ A hned to má jaksí větší váhu, než kdyby namátkou utrápila nějakého, který se zrovna nachomýtl. Proto my ženy cizí muže netrápíme, nýbrž jsme na ně jako med: „Vrkú vrkú, pane Hačánku, jste vy to ale čtverák, a cukrú cukrú, pane Kadlátko, i vy jeden!“ Přitom, upřímně řečeno, trápít vlastního muže je neskonale potěšení, a navíc to má výhodu, že je po ruce. Ženská strčí do trouby sekanou, jde převléknout peřiny a myslí si: Jestli mi před obědem vybude chvilka, budu trápít Lojzu. Udělám si strejčka na zítřek.

Kdyby chtěla trápít Fidela Castra, měla by to nesporně složitější, a přece je utrápení vlastního muže něco, o čem se šeptá s očima navrch hlavy.

Rovněž okradení vlastního bratra je hodnotnější zločin než okradení bratra nevlastního, neřkuli bratra někoho úplně jiného. A tak to jde pořád dokola: Vlastním dětem nedala najíst, na vlastní oči jsem to viděla, dal mu vlastní košili – jéminkote, už jste zkoušeli obdarovat někoho sousedovou košilí? A pak se na to podívat jeho očima?

Prostě vlastní je vlastní a nepohne s tím ani kolo dějin. Proto taky je tenhle fejeton pro mne cennější než sebelepší fejeton konkurenta. Vymyslela jsem ho vlastní hlavou, napsala vlastníma rukama, a co je vůbec nejlepší, honorář, který za něj dostanu, nebude náš, společný, ale můj. Klidně mě můžete pomloutvat: „Vlastní honorář probendila za elektřinu!“ Probendím. Juch!

DIVOKÁ JÍZDA

Bývala jsem člověk vcelku apolitický. Příliš mě nezajímalo, s kým naši politikové tráví odpoledne v déletrvajících srdečných rozhovorech. Beztak jen přetřásali úspěchy socialismu a přednosti plánovaného hospodářství, zatímco já musela stát frontu na toaletní papír, dámské vložky nebo máslo – podle toho, co naše plánované hospodářství zrovna zapomělo naplánovat.

Během sametové revoluce a hlavně po ní se můj zájem o politiku rozhořel vášnivým plamenem, jelikož jsem pojala poněkud směšnou představu, že napříště bude dostatek či nedostatek toaletního papíru trošičku záviset i na mně, neboť jeho plánovaná výroba bude se dít prostřednictvím politiků mnou a mými spoluobčany svobodně zvolených.

Uplynulo pár let. Papír máme. Máme však i vytunelované banky, navzájem se vraždící podnikatele a taxikáře, jimž není ve světě rovno. Máme svobodu, možnost lyžovat v Alpách a koupat se v Egyptě. A máme i legislativu, která umožňuje sladký život šejdířům a podvodníkům, takže třeba do Egypta nemusíme dorazit, byť jsme si cestu zaplatili.

Máme radost a máme vztek.

Abych se trošku vyznala v tom, proč tohle nejde a kdo za tamto může, sleduji v televizi *Debaty*,

Sedmičky a podobné kratochvilné pořady. Rovnou řeknu, že marně. Tak třeba politik A mluví přesvědčivě. Své argumenty podtrhuje statistikami a z jeho sžíravého monologu jasně vyplývá, že oponent je člověk veskrze neseriózní a že si pod rouškou služby lidu hledí jen vlastní kariéry. Tu to máme, pomyslím si. Zakopaný pes je v panu B.

Avšak B ujme se slova, aby kultivovaně žasl nad morální úrovní pana A, jenž překrucuje fakta, zamlžuje hříchy vlastní strany a zcela obchází skutečnost, že má prsty v jakémsi podivném podnikání. Nahlížím, že zlosynem je A. Ten ale skočí protivníkovi do řeči, chvíli hovoří oba současně a pak se dozvím na toho B takové věci, že se divím, proč není už dávno za mřížemi.

Takhle to jde celou hodinu. Když si oba odpůrci dosyta vylají, narovnaj si elegantním gestem hedvábné kravaty, potřesou si rukama a s úsměvem se rozloučí.

S hlavou plnou zmatku a v kosmu poletujících miliard zírám tupě před sebe. Komu z obou uhlazených a výmluvných debatérů věřit?

Náhle zatoužím po něčem prověřeném, neotřesitelném, a tak sáhnu po knize *Moudrost věků*. Čtu:

Každá liška chválí svůj ocas. Pes se už nikdy od mastné kůže odtrhnout nedá. Býk se chytá za rohy, lidé za slovo. Malí trpí, když se mocní vadí.

A naposledy: *Nespřežní koně nikdy netáhnou dobře svůj vůz.*

Zavírám knihu s úzkostnou myšlenkou: Běda mi! Vždyť já na tom voze jedu!

A vy také, přátelé, vy také.

PONĚKUD MATOUCÍ KLIŠÉ

Nejde mi do hlavy, proč se v souvislosti se zdražováním tak vytrvale mluví i píše o tom, že občané budou muset sáhnout hlouběji do svých peněženek.

Mám peněženku běžného typu, jakou mají desítky, ba stovky jiných žen. Je hluboká devět a půl centimetru a na její dno hravě dosáhnou dvěma prsty. Hlouběji to nejde. Hlouběji také žádné další peníze než ty, které z ní vykukují při horním okraji, ani nejsou. Mluvím pochopitelně o bankovkách. Inkaso drobnými nezaplatíte. A když už jsem u těch drobných...

Nabízí se domněnka, že onen hojně používaný slovní obrat vznikl v dobách, kdy se nosily měšce neboli míšky. Ovšem ani do míšku nemusíte pro poslední minci strkat ruku až po loket. Neřkuli po rameno. Kdyby tomu tak bylo, středověkým pobertům by působilo nezáviděníhodné starosti, jak takové v davu uříznuté měšce zvící dýně hbitě uschovat.

Došla jsem proto k názoru, že se zmíněná formulace zrodila v oné společenské vrstvě, jejíž příslušníci vězí v zajetí mylné představy o peněženkách průměrných občanů, jelikož sami žádné nemají. Mají platební karty, akcie a zlatý ingot v trezoru. A domnívají se, že my ostatní vlastníme peněženky

velké jako žoky a naše platební schopnost závisí toliko na ochotě více se nahnout.

Kéž by tomu tak bylo! Osobně bych uvítala takovou peněženku, na jejíž dno bych musela sestupovat po žebříku. Anebo ještě lépe oslíčka, který se na požádání otřese. Pak bych skutečně musela sáhnout hlouběji. Až na zem.

DŮKAZ

Nepatřím k lidem, kteří, abych tak řekla, citově přilnou k nějakému politickému režimu a obhajují ho pak nekriticky až do roztrhání těla. Já jsem nedůvěřivá. A tak jsem kdysi, byť se mi i zajídalo sveřepě budovat socialismus navzdory pochybným výsledkům, zachovávala vůči kapitalistickému ekonomickému modelu zdrženlivý odstup. (Všimněte si, že moje přiznání spadá do velice nevhodné doby.)

Což o to, říkala jsem si. Vypadá to krásně. To hospodářství, ty možnosti... Jen je-li to všechno pravda? Je například v té Americe opravdu svoboda? Pro všechny? Pro bílé i pro černé? Naši politikové také tvrdí, že máme svobodu, a komu se prý u nás nelíbí, může jít. Ale jen si zkuste jít!

Tak jsem se v pochybách dočkala sametové revoluce. Nějaký čas nato jel syn do Ameriky. Ha, teď se uvidí, radovala jsem se. Na otázku: „Co ti mám přivést, maminko?“ jsem neopáčila skromně: „Co ti o klobouk zavadí, synáčku,“ nýbrž dychtivě požádala o kabelku, jejíž nezbytná koupě se drala do popředí stále naléhavěji.

Když se hoch po čtvrt roce vrátil, pravil:

„Kabelku nemám, maminko. Když si ji tady dáš udělat z lidské kůže, přijde laciněji. Přivezl jsem ti hodinky.“

Nebudu tvrdit, že jsem byla zklamaná. Dárek od syna je dárek mateřskému srdci drahý, i kdyby to nakonec byly jen ty tři oříšky, co zavadily o pokrývku hlavy. A hodinky byly krásné. Neobvyklého trojúhelníkového tvaru, z bílého kovu, s bílým ciferníkem, černými ručičkami a černým lakovým páskem. Hodinky *Black and White*.

Jak jsem však žasla, když se časem ukázalo, že jsou nejen krásné, ale též naprosto svobodné. Jdou si, jak chtějí a kdy chtějí. Týdny, ba měsíce jdou, tak jak jim káže greenwichský zákon. Pak se zastaví. Aha, říkám si, došla baterie. Leč za tři hodiny se ručičky opět dají na pochod. Běda však, když se je pokusím nastavit na správný čas! Urazí se. A nejdou dva dny. Marně je přemlouvám: „Kupředu, levá!“ Nejdou ni krok.

Teprve když se přesvědčí, že jim nehrozí žádný nátlak a je zcela na jejich vůli, kdy se rozhodnou sládit svůj krok s mým, uvolí se znovu ujmout své funkce. A věřte nebo ne, jdou zase tři čtvrtě roku na vteřinu přesně.

Už se nedivím. Mám důkaz, že v Americe svoboda je. Nejen pro bílé a pro černé. Pro všechny. I pro černobílé hodinky. Famózní!

TUŽKY

Slychala jsem, že starým dámám tropí příroda ve spolupráci s časem nevhodné žertíky, takže nebohé stařenky ukládají chléb do postele, peněženku do trouby a boty do ledničky. Musím říct, že jsem jak přírodu, tak staré dámy předčila, i když přiznávám, že po pár pokusech nazdařbůh jsem se rozhodla pro úzkou specializaci. Necháávám mizet beze stopy veškeré psací potřeby a dosáhla jsem v tom už značné dokonalosti. Babička, která hodinu slídila po bytě po kousku chleba k zakousnutí a nyní si jde s povzdechem odestlat o hladu, může být mile překvapena bochníkem pod peřinou. Já však pohřešovanou patentní tužku neobjevím už nikdy.

Zpočátku jsem tak nechávala mizet elegantní tužtičky, neboť se domnívám, že by se žena, s níž se osobní půvaby, obrazně řečeno, už začaly loučit mezi dveřmi, měla obklopovat hezkými věcmi, aby bylo na co koukat alespoň okolo ní. Dbala jsem tudíž, aby v mé kabelce byl vždy roztomilý kapesníček, efektní zapalovač, hezký zápisník a elegantní tužtička. Pouze peněženka byla osvobozena od nároků na eleganci, zato jsem kladla zvýšený důraz na obsah. Bohužel žádná doposud nesplnila mé očekávání a systematické mizení elegantních tužtiček začalo právě její obsah nepříjemně ovlivňovat.

S povzdechem jsem slevila ze svých nároků a nemírně mazaně jsem si koupila patentní tužku řva-
vě zelenou. Jednak je zelená barva naděje (a já
v sobě vskutku hýčkala naději na delší soužití s no-
vým psacím náčiním), a za druhé jsem měla docela
oprávněný pocit, že pokud nové pisátko neodložím
zrovna do květináče, bude na mne odevšad křičet:
„Hle, tu jsem, neopouštěj mě, vezmi mě s sebou!“

Naděje zmizela za týden ve chvíli, kdy tužka zmi-
zela ze stolu ve vteřině. Plačky nahlížím pravdivost
příslloví Komu se nelení, tomu se zelení. Kdybych bý-
vala nebyla líná psát nepřetržitě sto šedesát osm ho-
din, mohla se mi tužka zelenit v prstech ještě dnes.

Takhle se do země propadlo dalších devětadvá-
cet korun a možnost psát, neboť vězte, že všechny
moje literární pokusy jsou zaručeně ruční práce.
Celý měsíc jsem tvrdošijně polehávala na koberci,
šilhajíc pod skříně, promačkávala kapsy zástěr a do-
mácích obleků, všechny kabelky byly podrobeny
osobní prohlídce, leč marně.

Sestoupila jsem takřka na dno. Další tužka stála
dvanáct padesát a byla ještě zelenější. Říkala jsem
si: Čím víc zeleně, tím víc naděje. Nuže tedy, tuhle
poslední tužku jsem vlastnila tři hodiny. Pokládám
to za svůj osobní rekord.

Chci tvrdě pracovat, a až srazím čas na tři minu-
ty, pokusím se nabídnout své služby na Matějské
pouti. Prozatím, kdybych měla čím, psala bych
samé *Záhady zamčeného pokoje*, které by se od sebe li-
šily pouze tím, že by z nich mizely tužky tu červe-
né, tu zelené, drahé, laciné, pera, křídly a husí brka.

Ptáte se, čím píšu teď? Tužkou svého syna. Mod-
rou. Modrá je prý barva věrnosti.

KRACH MÉHO POKUSU O HOSPODÁŘSKÝ ZÁZRAK

Letošní vyprahlé léto mi přineslo žebráčkou hůl. Měly jsme totiž s maminkou takovou ideu. Pojedeme na chalupu a budeme se živit tím, co dům a les dá. Naše představy těkaly od těstovin s houbami ke špenátu s volským okem, od karotky s bramborem k jahodovému knedlíkům, od salátu ke koprovce. K přípravě poslední krmě, co se surovin z vlastních zdrojů týče, jsme sice mohly doufat pouze v kopr, neboť na krávu, která by nám šlechetně poskytla smetanu a kus žebra, jsme se dosud nezmohly, ale i tak nás zahřívalo samozásobitelské nadšení. Hospodářský zázrak se však nekonal.

Houby nerostly, mrkev si co do štíhlosti nezadala s tkaničkami od bot a jahody padly za oběť vzrůstající kriminalitě mezi ptactvem. Zvláště KOI (rozuměj: Kosí iniciativa) vyvíjela v našich záhoncích horlivou činnost. Po třech dnech dovolené se nám podařilo ukořistit jednu nedozrálou jahůdku, takže kosové vedli čtrnáct ku jedné.

Když maminka nesla na kompost krvavé pozůstatky patnácté jahody, tiše se rozplakala, poskytujíc pěkný příklad křesťanské pokory. Já naopak povolila uzdu primitivním pudům a předvedla kosům, jak klejí pohané. Maminka si zatím osušila slyz a vrhla se mezi záhony s klubíčkem provázku,